

РОӘК ОӘБ отырысы аясындағы
«УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕГІ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ
ЭКСПОРТТЫҚ ӘЛЕУЕТІН ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ» атты
47-ші ғылыми-әдістемелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

26-27 қаңтар 2017 жыл

4-кітап

МАТЕРИАЛЫ
47-ой научно-методической конференции
«ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
И ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ
УНИВЕРСИТЕТОВ»
в рамках заседания УМО РУМС

26-27 января 2017 года

Книга 4

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

- мотивациялық сфера және қабілеттер құрайды. Олар құрамдас механизмдері болып табылады. Кәсіби өзіндік анықталуға педагогикалық психологиялық қолдау кәсіпті еркін түрде таңдау жоққа шығар деп қарауға болмайды. Себебі, кәсіби өзіндік анықталу тұлғаның еркін әрекетіне шектеу қоймайды. Еркін кәсіби таңдау қоғам қажеттіліктері және тұлғаның ниет тілектерімен сәйкес келуі шарт. Кәсіби таңдау әр кәсіп адамға қоятын талаптармен адамның бойындағы мүмкіншіліктердің мен сапаларының сәйкес келуіне қарастырады.

Қамбарбекова Ғ.Ә.

ШЫҒЫСТАНУШЫ МАМАНДАРЫН ДАЙЫНДАУДАҒЫ КАДРМЕН ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТЕРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕСІ

Шығыстанушы мамандарын дайындайтын факультет – Шығыстану факультетінің ашылғанына көп уақыт өткен жоқ. Яғни, шығыстану мамандығы соңғы жиырма жылдағы еліміздің қара шаңырағында оқытыла бастаған мамандықтардың бірі. Тәуелсіз Қазақстанның үлкен жетістіктерінің бірі тәуелсіз мамандарды дайындау болса, соның көрінісі шығыстану мамандығынан айқын байқалады. Еліміз тәуелсіздігін жариялағанға дейін қазақ жастары осы мамандықты игеру үшін өзге елдерге барып оқитын. Өзге елде (Ресей мен Өзбекстан) оқығандықтан, кей жағдайларда сол елдердің ыңғайына және сол кездің жүйесіне сай оқитын. Шығыстанушы үшін бірінші кезекте шығыс тілдерін жақсы білу керек деген талап қойылса, ол кездері шетелдік тағлымнамаға бару қиын болатын. Алайда тәуелсіздігімізді алғаннан бері шығыстану факультетінің студенттері мен оқытушылары өздері тілін оқитын елмен қатар әлемнің басқа да елдеріне барып ғылыми, тілдік және басқа да тәжірибелерден өтіп, білімдерін арттыруда.

Шығыстанушы мамандығы оқылатын тілге қарай бірнеше тармаққа бөлінеді. Олар: араб, парсы, түрік, урду, хинди, корей, қытай және жапон тілдері бойынша дайындалатын мамандар. Шығыстанушы маманды дайындау үшін кадрман қамтамасыз ету шығыстану факультеті ашылған кездегі өзекті мәселенің бірі болған. Уақыт өте келе бұл мәселе айтарлықтай деңгейде өз шешімін тапты. Екінші бір өзекті мәселе – оқулықтармен және тиісті әдебиеттермен қамтамасыз ету. Ұсынылып отырған мақалада осы екі мәселе туралы ой бөлісеміз.

Шығыстанушы маманды дайындау үшін қандай кадрларлар қажет екендігі туралы айтпас бұрын шығыстанушы маманына қандай талаптар қойылады деген сауалға жауап іздейміз. Шығыстанушы мамандығын үлкен сұранысқа ие емес, көпшілік халықтың көбісі біле бермейтін мамандықтарға жатады. Әлемде алғаш рет шығыстану мамандығы ориенталистика терминімен танылған болатын. Ориентализм және ориенталистика термині батыс отарлаушы елдерінің арнайы бағдарламасында қолданылып, бірте-бірте айналымға енгендігі туралы Э.Саид жазған [1, 1-5 б.]. Әлемдегі үлкен шығыстану орталықтарының бірі Ресей императорлығында болды. Санкт-Петербург қаласында Императорлық университетте шығыстану факультеті ашылған. Сондай-ақ университет жанынан Императорлық Академиялық баспа ашылып, сол баспадан шығыстану ғылымына қатысты көптеген зерттеу жұмыстары мен оқулықтар жарық көрген. I Петр патшаның тұсында алғаш рет шығыстану факультеті Орталық Азия, Моңғолия, Ауғанстан, Үндістан, Таяу және Орта Шығыс елдерінің тілін білу арқылы сол елдердің жүрегіне тікелей жол табуды көздеу мақсатында ашылған еді. Ол туралы орыс ғалымдары шығыс елдерінің мәдениетін, тілін тану сол кездегі Ресей үшін маңызды болды және ғылым мен білімнің дамығандығын байқатады деп жазады [2]. http://www.orientalstudies.ru/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=82.

Кеңес одағы кезіндегі шығыстану мамандығы Ресей императорлығы тұсындағы шығыстану мамандарын дайындайтын бағдарламаның ізімен, аздаған өзгерістер жасай отырып жалғасты. Бүгінгі таңда отандық шығыстану ғылымы қандай принциптерге сай мамандар дайындайтыны мақаламызда көтеретін мәселелермен ұштасады.

Бүгінгі таңда ориенталистика сөзі алғашқыда қолданылған саяси мәнінен ажырап, шығыс елдерін тану, білу зерттеуге бағытталады. Отандық шығыстану ғылымы бір кездері батыста қалыптасқан ориенталистика бағытына басқа бағытта жұмыс жасайды. Жалпы шығыстану ғылымы (мамандығы) екі топқа бөлінеді. Біріншісі – классикалық шығыстану, екіншісі – заманауи. Осыған орай бүгінгі таңдағы отандық шығыстану ғылымы алдымен мемлекеттік маңызы бар мақсаттар мен міндеттер қояды. Біріншіден, Қазақ елі – шығыс еліне жатады, оның ішінде азиялық, мұсылмандары көп тұратын ел (muslim majority). Бұл дегеніміз шығыстанушы болуды бірінші өзіндік танудан, әсіресе тіл, әдебиет, тарих, мәдениет, әдет-ғұрыпты білуден бастау керектігін талап етеді. Яғни бір кездері шығыстану факультетіне оқуға түсу үшін қазақ тілін жасқы білу міндеттелетін. Бұл күндері бұл талап қойылмайды. Тиісінше, қазақ, орыс және ағылшын топтары құрылған. Сонымен қатар, отарлау саясаты кезінде жазылған еңбектерді қайта зерделеу, сол кездерде қалыптасқан терминдермен, географиялық атаулармен жұмыс жасағанда сақ болу керек. Екіншіден, отандық шығыстанудың басты мақсаттарының бірі белгілі бір шығыс елінің тілін, мәдениетін, әдебиетін, тарихын және т.б. ғылым салаларын жақсы білу арқылы осы ғылым салалары еліміздің тілімен, әдебиетімен, тарихымен салыстыра отырып зерттеуді көздейді. Өйткені қазақ елі өз тарихында көптеген шығыс елдерімен көрші болды. Көрші ретінде Қазақ елі шығыс елдерімен қандай қарым-қатынас жасады, оны білу кешегіні саралау, бүгінгіні талдау, ертеңіні болжау болып табылады. Тиісінше, отандық шығыстану ғылымы көне дәуірлерден бүгінгі күнге дейінгі шығыс елдері мен Қазақ елінің арасындағы тарихи тілдік, әдеби, мәдени және рухани байланыстарды саралау мен терең талдауды мақсат тұтады. Бұдан басқа шығыс тілдерінде (араб, парсы, түрік, қытай, моңғол, хинди, урду және т.б.) жазылған жазбаша дереккөздердегі еліміздің тілі, өнері, әдебиеті, әсіресе тарихына, әдет-ғұрыпына қатысты қандай да бір дереккөз болса, соны анықтау, зерттеу

және ғылым мәдениеті қатынас жасау алдына қойылатын кадрмен жеткізу

Шығыстану Oriental Studies шығыстану тілі болса, онда қытай тілін білген жеткізу мүмкін. Шығыстану талап бұдан тілдерін көрсету және осы кадрларға Петербург шығыстану ғалымдары біліктілігі

Тілге мәдениет ағылшын) лекция жұмыс мәселе. Алайда ұсыныстар (шағатай) студент ел жапон немесе таңдамауы педагогика тілімен емес келсек, ұсыныс ағылшын

Кесте 1

Ма
Шығыстану (ира)

Шығыстану

өрбиді. Осы әдістері, тәжірибесін зерттеу әдістері барысында қолданылып үзіндінің мәні тіліндегі мәні [1895]. Ирландия дереккөздері кеңестік әдістері классикалық болатыны

Кесте 2

№	
1	
2	
3	
4	

не ғылыми айналымға енгізу басты мақсаттардың бірі. Үшіншіден, бүгінгі таңдағы шығыс елдерінің тілімен, мәдениетімен, геосаясаты және экономикасымен таныс болу арқылы сол елдермен тұрақты екіжақты қарым-қатынас жасауға жоспарлар, бағдарламалар құру мен осы бағытта жұмыс істеу. Шығыстану мамандығының маңызына қоятын мақсаттары көп және жүктелетін міндеті ауыр. Ауыр болуының өзіндік себептері бар. Соның бірі – тілдермен және әдебиеттермен қамтамасыз ету мәселесі.

Шығыстанушы мамандығы орыс тілінде – ориенталист немесе востоковед, ал ағылшын тілінде Specialist for Oriental Studies деп аталады. Шығыстанушы болу үшін қалыптасқан қатаң ережелер бар. Соның ең көп тарағаны – шығыстанушы болу үшін кемінде үш шығыс, үш батыс тілін білу керек қағидасы. Егер, таңдаған шығыс тілі араб тілі болса, сол тілмен бірге парсы және түрік тілдерін жақсы білу керектігін аңғартады. Ал, егер жапон тілі болса, онда қытай және корей тілдерін қатар үйрену қажет. Батыс тілдерінің ішінде халықаралық алты тілдің үшеуін білген жөн. Олардың бірі – ағылшын, екіншісі – француз, үшіншісі – неміс немесе т.б. батыс тілдерінің бірі болуы мүмкін. Шығыстану мамандығына қойылатын талаптарға сай кәсіби шығыстанушы болу үшін алдымен бірнеше шығыс тілін жоғары деңгейде білу қажет. Тиісінше, жас шығыстанушыны дайындайтын оқытушыға қойылатын талап бұдан ауыр. Басты мәселе – шығыстанушыны дайындайтын кәсіби маманда. Айта кетер жай, қазақ пен орыс тілдерін қоспағанда үш шығыс тілі мен үш батыс тілін еркін білетін, яғни сегіз тілді мамандар мәселесі өзекті және осы мәселені шешу үшін біршама уақыт керек. Бірақ тіл мәселесінен басқа әдістеме жағына келсек, қазіргі мамандарға арналған біліктікті арттыру курстарын ұйымдастыру керек. Бұл курстарды ұйымдастыруда Санкт-Петербург және Ташкент шығыстану орталықтарында оқыған, кеңестік әдістерді жақсы игерген кәсіби отандық шығыстанушы ғалымдарды, кейінгі 20 жылда шетелде оқып келген шығыстанушыларды және шетелдік шығыстанушыларды қосып жазғы мектептер өткізу тиімді. Үш түрлі мектептің әдістерімен танысқан оқытушылардың біліктілігі артады және бұл шара жаңа әдістер мен тәжірибені игеруге себеп болады.

Тілге қатысты мәселе көптілі топтармен жұмыс істегенде арта түседі. Оқытушы үш тілде (қазақ, орыс, ағылшын) еркін сөйлеп, үш тілдегі әдебиеттермен бірдей жұмыс жасап, пәнге қатысты мәселелерді талдап, лекция жүргізуі керек. Бірақ бұл мәселе қазірше барлық мамандықтар бойынша шешімін таба алмай жатқан мәселе. Алдағы уақытта білікті шығыстанушы маманын дайындау үшін әлемдік тәжірибеге сүйеніп төмендегі ұсыныстарды ортаға саламыз. 1 – шығыстанушы (ирантанушы) мамандығына араб және түрік тілдері (түркі-ағартушы) оқытылғаны дұрыс. Оны студенттердің өздерінің таңдауына салу керек. Яғни, алғашқы екі жыл студент екінші шығыс тілі ретінде араб тілін таңдаса, қалған екі жылда түрік тілін оқиды. Тура бұл жағдайды елпін немесе хинди және т.б. тілдерге де қолдануға болады. Бұның есебінен студент кез-келген өзге пәнді таңдауына жағдай жасалу тиіс. Мысалы үшін, дене шынықтыру немесе жалпы курстардың бірі (психология, педагогика, философия т.с.с.). Нәтижеде, студент өзі қалаған тілді үйреніп шығады, тиісінше бір ғана шығыс тілімен емес, екінші және үшінші шығыс тілімен де жұмыс істейтін мүмкіндікке ие болады. Батыс тілдеріне келсек, үш бірдей (орыс тілінен басқа) батыс тілін талап ету қиын. Оны оқыту жолға қойылмаған. Сондықтан ағылшын тілін жақсы білсе, соны місе тұтуға тура келеді (кесте 1).

Кесте 1.

Мамандығы	курсы	таңдаған тілі	екінші шығыс тілі	батыс тілі
Шығыстанушы (ирантанушы)	1	парсы тілі	араб	ағылшын
	2	парсы тілі	араб	ағылшын
	3	парсы тілі	түрік	ағылшын
	4	парсы тілі	түрік	ағылшын

Шығыстану мамандығы тек тіл үйренумен шектелмейді. Негізгі білім шығыстану (ирантану) бағытында беріледі. Осы орайда жас шығыстанушы білу керек маңызды бес нәрсе бар. Олар: шығыстану ғылымын зерттеу әдістері, теориясы, мәтінтану, сыни мәтінге ғылыми түсініктер жазу және аудару. Шығыстану мектептеріндегі зерттеу әдістерінің өзі төрт топқа бөлінеді: 1-отандық, 2-кеңестік, 3-батыстық, 4- ирандық. Оқу процесі барысында әрбір топтың тиімді жақтарын ашып көрсету оқытушының міндеті. Мысалы: кеңес дәуірінде қолданылған әдістің бірі – біртұтас шығарманың үзіндісін (извлечение) алып зерттеу, аударма жасау мен сол үзіндінің сыни мәтінін жасап, ғылыми түсініктер жазу болатын [3, 1969]. Батыс ғалымдарының әдісі шығыс тіліндегі мәтінді (әдеби-тарихи) толығымен зерттеуді, аударуды, оған түсініктер жазуды басшылыққа алады [4, 1895]. Ирандық ғалымдардың басты әдісі – мәтінтану, зерттеу, ғылыми түсініктер жазу. Көптеген шығыс дереккөздері парсы тілінде болғандықтан аударма жасалмайды [5, 1995]. Отандық шығыстанушылар көбінесе кеңестік әдісті қолданады. Арасында толық мәтінді зерттеген жұмыстар кездеседі [6, 1992]. Оқытушы классикалық шығыстану ғылымындағы басты әдістерді түсіндіре отырып, қай кезде қайсы әдісті қолдануға болатынын студенттерге түсіндіруі тиіс (кесте 2).

Кесте 2.

№		әдістеме	теория	мәтінтану	түсініктер жазу	аудару
1	отандық					
2	кеңестік					
3	батыстық					
4	ирандық					

Екінші мәселе – әдебиеттермен қамтамасыз ету. Әдебиеттермен қамтамасыз етудің өзі ішінара екі блокқа тұрады. Біріншісі – шығыс тілдерінің грамматикалық оқулықтары мен сөздіктер (түсіндірме сөздіктер, фразеологиялық, техникалық, медициналық, экономикалық, философиялық және т.б.) және хрестоматиялар мен оқулыққа қосымшалар. Екіншісі – шығыстану ғылымын зерттеудің (классикалық және заманауи) әдістері мен теориялары, шығыс дереккөздерін зерттеудің әдістері, Қазақстан мен Орталық Азияның тарихына қатысты шығыс дереккөздерін (бұның ішіне араб, парсы, түркі-шағатай, қытай, мәнжүр және т.б.) зерттеу мәселелері және т.б. шығыс тілдеріне, тарихына, мәдениеті мен әдебиетіне қатысты жүргізілген академиялық зерттеу жұмыстары. Бірінші блокқа жататын әдебиеттермен алғашқы кезде кеңес одағы тұсындағы оқулықтармен қамтамасыз етілсе, қазіргі таңда отандық шығыстанушылар жазған оқулықтармен және Қазақстан Республикасындағы шығыс елдерінің мәдени орталықтары, елшіліктері және түрлі халықаралық фондтар мен ұйымдар қамтамасыз етуде. Екінші блокқа жататын әдебиеттердің жағдайы да осыған ұқсас. Бірақ екінші блоктың әдебиеттеріне қатысты бірқатар мәселелер туындайды. Қазақ және орыс топтарына қатысты, әсіресе орыс тобының студенттері қазақ тілінде жазылған әдебиеттерді көбінесе оқымайды. Оның бір себебі қазақ тіліндегі ғылыми еңбекті оқып, қорыта алмауы. Орыс тобына қатысты әдебиеттер баршылық, бірақ оның көбісі бұл күндері раритеттерге айналған. Шығыстануға қатысты әдебиеттер ескі басылымдарға жатады, жаңа басылымы жоқ. Бірақ ирантануға қатысты біршама кітаптар Ұлттық және Ғылыми кітапханаларда бар. Алайда университеттің кітапханасында кейбірі ғана кездеседі. Батыс тілдерінде жарық көрген кітаптардың көбісі еліміздің кітапханаларында жоққа тән. Сондықтан өз тәжірибемізде көптеген батыс тілдеріндегі (оның ішінде кейде орыс және парсы тіліндегі әдебиеттер де бар) кітаптардың көшірмесімен, электронды нұсқасымен бөлісу жиі кездеседі. Ағылшын тобына келетін болсақ, мәселе күрделене түседі. Мысалы, ағылшын тілді топта оқытын студент үшін қазақ және орыс тілдеріндегі зерттеу жұмыстарды әдебиет ретінде ұсына алмаймыз, әсіресе егер ол шетел азаматы болса. Орыс және қазақ тілдерінде жарық көрген академиялық жинақтар ағылшын тіліне аударылмаған және аударылуы әлі күнге қолға алынбаған. Сондықтан ағылшын тобының студенті көптеген әдебиеттерге қолы жетпегендіктен жеткілікті дәрежеде мәлімет ала алмайды. Бұл жағдайда ағылшын тобына Орталық Азияға қатысты отандық және кеңес ғалымдарының шығыстану саласы бойынша зерттеулерін өзі аударып, түсіндіріп беруге барын салуға тиісті болады. Отандық шығыстанушылардың еңбектері ағылшын тілінде аз жарық көрген. Сонымен қатар отандық шығыстану (ирантану) ғылымының жетістіктері мен болашағы туралы ағылшын тобының студенттерінің танысуы үшін терең және жан-жақты білім керек [6, <http://articlekz.com/article/4915>; <http://www.idmedina.ru/books/materials/?1463>].

Шығыстанушылардың еңбектерін ағылшын тіліне аудару туралы айтқанда, аударма ісі мамандығына қатысты мәселені айтпай кетуге болмас. Аударма ісі мамандығы да көптілді мамандыққа жатады, яғни қазақ және орыс топтарына бөлінеді. Оқылатын пәндерге келсек, шығыс тілінің арнайы аудармасы, шығыс тілінің екіжақты аудармасы, шығыс тілінің аударма теориясы, шығыс тілінің іскерлік этикасы және т.б. әдістеме мен теорияға тікелей қатысты пәндер. Аударма ісі мамандығынан дәріс оқу үшін шығыс тілінен (парсы) қазақ тіліне аудару әдістері бойынша теориялық еңбектер жоққа тән. Орыс тілінде жазылған парсы тілінің саяси, экономикалық мәтіндерді аударудың теориясы мен практикасына арналған оқулықтар бар. Осы оқулықтарды біз де өз студенттерімізге ұсынамыз [8, 2005; 2008; 2002]. Алайда шығыс (парсы) тілінен қазақ тіліне немесе керісінше аударма жасайтын кезде өз тәжірибемізге жүгінеміз. Өйткені бұл тақырып бойынша арнайы әдістемелік оқу құралы қазірше жоқ.

Ойымызды қорытындылай келе, шығыстанушы маманды дайындаудағы кадрмен және көптілді топтарды әдебиетпен қамтамасыз ету мәселесі шешіледі деген үміттеміз. Ол үшін қазақ тілін, тарихын, мәдениетін жақсы білетін жастарды осы мамандыққа тарту, оларға тіл үйрену мен шығыстану ғылымын игеруі жолында пән таңдау мүмкіндігін беруді ұсынамыз. Көптілді топтарды әдебиеттермен қамтамасыз етудегі ең ұтымды топ – қазақ тобы екендігіне іс барысында көз жеткіздік. Қазақ тобының студенті қазақ, орыс, ағылшын және парсы тілдеріндегі әдебиеттермен еркін жұмыс істеуге бейім келеді. Демек қазақтілді шығыстанушылардың болашағы зор, нағыз мықты мамандар осы топтан шығады деп күтіледі. Сонымен қатар шығыстанушы мамандардың қазақ тілін білуі өзекті мәселе екендігіне тағы да көз жеткіздік. Сондықтан қазақ топтарына бөлінетін грант санын арттырса, құба құп. Орыс тобының студенттері орыс пен ағылшын және парсы тілдеріндегі әдебиеттермен жұмыс істегенімен, қазақ тілінде жазылған әдебиеттерді айналып өтеді. Ағылшын тобы қазақ және орыс тілдеріндегі әдебиеттерді еркін қолдана алмағандықтан ағылшын, парсы және өзінің ана тіліндегі әдебиеттермен шектеледі. Алайда, отандық шығыстану ғылымының өткені мен келешегі туралы тек оқытушының айтып берген мәліметі арқылы ғана танысатыны отандық шығыстану үшін тағы да көптеген міндет жүктейді. Аударма ісі мамандағына келетін болсақ, парсы тілінен қазақ тіліне немесе керісінше саяси, техникалық және әдеби аудармаларды жасаудың әдістері мен теориясына арналған оқулықтар көп күттірмей жарық көреді деген үміттеміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Edward Said. Orientalism. – New York: Pantheon, 1978. – P. 1-5
2. http://www.orientalstudies.ru/rus/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=82
3. Материалы по истории Казахских ханств 15-18 веков. С. К. Ибрагимов, Н. Н. Мингулов, К. А. Пищулина, В. П. Юдина. Ответ. ред. докт. ист. наук Б. Сулейменов. Алма-Ата: Наука, 1969. 652 с.
4. The Tarikh-i Rashidi of Mirza Muhammad Haidar, Dughlat. A History of the Moghuls of Central Asia. An English version. Ed. With commentary, notes and Map by Elias. The Translation by E. Denison Ross. London, 1895.

5. بران: اقبال، 45-29 ص، 1374
6. Утемиш-Юдина. Комме
7. <http://articlekz.com/article/4915>
8. Е.Л. Гладков. Персидский язык. Учебное пособие / Е. Л. Гладков

ҚАЗІРГІ

Бүгінгі таңда тәрбиелеудің негізгі халық, мемлекет ұғымның негізі

Кенестік республика келеңсіз көрсеткіштер секталарға қателеспеген

Жоғары ғылымдар бұрыннан қаржы проблемалар

Ондағы болжам мақсатын теория туралы қалыптасқан

Отандық тағылымдар есімін, еңбектері «Ақтандық»

тұрғысынан Бірақта көпшіліктің партиялар,

«ақтандық» көмескіленді ұмыта бастады Олардың кеңестік

Тарих ғылымы ретінде XX салдарынан көзқарастар

ұмтылыстар басылымдар Ресейде

А.К.Соколов төменнен бастап шарттарын XX век» а

қарсылығы Комитеттің қырғыз дал желтоқсанды алмастырып

жасақшысы қоғамдық тәрбиесінде ба

Осында өзінің кәсіби тарихында

رشيد الدين فضل الله الوزير ابن عماد الدولة ابي الخير موفق الدولة على در سنة 704، هجرى قمرى. جامع التواريخ. (بكوشش دكتور بهمن كرىمى) – تهران: اقبال، 1374

6. Утемиш-Хаджи. Чингиз-наме / Факсимиле, перевод, транскрипция, текстологические примечания, исследование В.П. Утемиш. Комментарии и указатели М.Х. Абусеитовой. Алма-Ата, 1992.

7. <http://articlekz.com/article/4915>; <http://www.idmedina.ru/books/materials/?1463>

8. Е.Л. Гладкова. Учебное пособие по общественно-политическому переводу (персидский язык). – М., 2005; Гладкова Е.Л. Персидский язык для экономистов-международников: учеб. пособие для старших курсов и магистратуры. М., 2008; Гладкова Е.Л. Учебное пособие по общественно-политическому переводу (персидский язык) : для 3 курса фак. междунар. отношений Е.Л. Гладкова ; МГИМО (У) МИД России, каф. индоиран. и афр. яз. – М.: МГИМО, 2002.

Қаражан Қ.С.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бүгінгі таңда Отандық тарихты жастардың зердесіне құйып, рухани дүниесі бай қоғам мүшелерін тәрбиелеудің маңызы зор. Өйткені жастар халқымыздың келешегі, заманымыздың болашағы. Тарихсыз қоғам, мемлекет болмайтындығы белгілі. Тарихи сана мемлекеттік идеологияның түп қазығы, отан сүйгіштіктің негізіне жататын басты фактор.

Кеңестік жүйе тұсында Қазақстан оқу орындарында төл тарихтың оқытылмауы Қазақстан тарихы бойынша республика тұрғындарының бойында жаппай рухани жұтандықты қалыптастырды. Бүгінгі қоғамдағы кейбір келеңсіз көріністер, оның ішінде жастардың ата дәстүрді сыйламауы, бұзақылық, нашакорлық, әртүрлі діни топтарға кіруі жастарымыздың бір бөлігінің өз халқының бай тарихын білмейтіндігінің салдары десек ертелеспеген болармыз.

Жоғары оқу орындарындағы Қазақстан тарихы бойынша дайындалған оқулықтардың сапасына тарих ғылымындағы жағдай өз әсерін тигізуде. Қазіргі кезең Отандық тарих ғылымының алдына өзін зерттеуде қызығушылық танытып қалған тұжырымдардан өзгеше жаңаша бүгінгі күн талабына сай қарауды қажет ететін проблемаларды қойып отыр. Кеңестік жүйе ыдырағаннан кейінгі тарих ғылымындағы жағдайға «тарих ғылымының айырығында», «тарих ғылымының күйзелісі», «тарих ғылымы ізденісте» деген анықтамалар берілуде. Тарихтағы болып жатқан өзгерістер ғалымдардың назарын тарихи-танымдық құбылыстардың табиғатын және олардың тереңірек білуге, сондай-ақ рухани мәдениет саласында тарихи сананың алатын орнын, өткен кезең тарихы қалыптасқан ұғымды, тарих ғылымының өзіндік негізін толығырақ жан-жақты түсінуге итермелеуде. Отандық тарихымызда оның әлі де беймәлім «ақтаңдақтарын», күрделі және көлеңке беттерін ашуға, тарих ғылымында еңбегі, тіпті есімі ұмытылуға айналған ғалымдардың, қоғам және мемлекет қайраткерлерінің еңбегін қалпына келтіруге деген құштарлық пайда болып осы бағытта біршама жұмыстар атқарылуда. «Ақтаңдақ» беттерді нақты тарихи шындықпен толықтыру ой-өрісімізді кеңейтуге, тарихты бүгінгі күн тарихысынан зерделеуге мүмкіндік беруде.

Бірақта осы жетістіктермен қатар тарихты зерттеуде бірқатар келеңсіз құбылыстар да байқалуда. Қалың көпшіліктің тарихқа деген сұранысына сай балама тарих жазушылар көбеюде. Әртүрлі протформадағы тарихшылар, ағымдар пайда болып, өзіндік тұжырымдар мен көзқарастар қалыптасуда. Ол тек тарихтағы «ақтаңдақтарды» ашып, тарихи санамызды кеңейтіп, тазалап қоймай сонымен қатар жан-дүниемізді тарихтен тыс ескірілдіреді. Олардың көмегімен өткен кезеңнің «ақтаңдақтарын» ашқанымыз соншалық, өткен тарихты білуді бастадық. Бір жағадан кетіп, «кері қайтатын нүктеден» өтіп кетіп жатқан кездерімізде кездесуде. Тарихтың көпшілігі, кәсіби даярлығы жоқтығынан, өткен тарихты толығынан кіналап барды жоқ қылуда.

Тарих ғылымында екінші бір орын алып отырған келеңсіз құбылыс Қазақстан тарихының дербес ғылым ретінде ХХ ғасырда қалыптасып, оның дамуы ұзақ жылдар бойы кеңестік идеологияның бақылауында болуы тарихшылардан әлі де болса жаңа шешімге бұрынғы идеологияның негізінде жетуге ұмтылған жалтақ, кертартпа көзқарастар. Тарих ғылымында жаңа шешімге бұрынғы қалыптасқан методологияның негізінде жетуге ұмтылыстарға Ресейде жарық көрген, әлі де болса сол баяғы империялық пиғылдан айырыла алмай жүрген, тарихшылар да жәрдемдесуде.

Ресейдегі жоғарғы оқу орындарына арналған «Курс советской истории» атты оқу құралының I-томында А.К.Соколов Кеңестер Одағының құрылуын жоғарыдағы большевиктік басшылықпен шешілмегендігін, әрменнен басталғандығын оған терең тарихи, экономикалық, саяси және мәдени негіздері бар объективті алғы шарттарының болғандығын көрсетсе [1], авторлар ұжымы даярлаған 2 томдық «Новейшая история Отечества XX век» атты оқулықтың I-томында большевиктердің Орта Азияда Кеңес өкіметін орнатуда басмашылар қатысуына тап болғандығын, басмашылардың большевиктердің қателігін пайдаланғандығын, Орталық Комитеттің жауапты хатшысы Г.Сафаровтың жергілікті «түземдік» тұрғындардың қолдауына ие болу үшін «түземдік» саясатын жасағандығын, жер-су реформасын жүзеге асыруда қателіктер жібергенін [2], II-томында Алматыда 17-19 ақпанда Қазақстан Коммунистік партиясы ОК-нің бірінші хатшысы Қонаевтың Колбинмен сөйлесуіне байланысты мындаған жас қазақтардың тәртіп бұзып, бас бұзарлыққа барып 2 орыс азаматын өлтіргендігін, мыңнан астам адамдардың денсаулық сақтау мекемелерінің көмегіне жүгінгендігін, тарихи тәртіпті қалпына келтіру үшін алғаш әскер күші пайдаланғандығын сол бұрынғы қалыптасқан ескі тарихта баяндайды [3].

Осындай және т.б. келеңсіз құбылыстарға байланысты тарихшылардың алдында тұрған аса жауапты міндет тарихтың кәсіби тәуелсіздігін сақтап, отандық тарихты әркімнің өз қалауынша бұрмалауына жол бермеу. Қазақстан тарихында барынша бұрмаланған кезеңдердің бірі кеңестік әкімшіл-әміршіл жүйенің билік құрған жылдары.

Затов Қ.А. МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ДІН ҚАТЫНАСТАРЫ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	127
Ибрагимова М.Н., Нусунбаева С.А., Тойшубекова Ж.К. ОТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДА ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	128
Иманалиева Ф.Қ. МЕДИА-МӘТІНДЕРІНДЕГІ ЭМОТИВТІ ҚҰРАЛДАРДЫҢ БЕРІЛУІ.....	131
Кальш А.Б., Исаева А.И. К МЕТОДОЛОГИИ ЭТНОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ.....	134
Қамзин К. «ЖУРНАЛИСТИКАҒА КІРІСПЕ» ПӘНІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ КЛАССИКАЛЫҚ ӨНЕР ҮЛГІЛЕРІНІҢ РОЛІ.....	136
Қартабаева Е.Т. «ИСЛАМ ТАРИХЫН ОҚЫТУДА ДІНИ ЖҮЙЕЛЕРДІ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ» ПӘНІНДЕ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ БЕРУДІ ҮШТАСТЫРУ.....	141
Касымова Г.М. ГАРМОНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ ПОЛИЯЗЫЧИЮ ИЗ ПРАКТИКИ УНИВЕРСИТЕТА СУЛЕЙМАН ДЕМИРЕЛЯ.....	143
Кәрібаев Б.Б. ЕЛБАСЫНЫҢ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫН ЖОО СТУДЕНТТЕРІ АРАСЫНДА ТИІМДІ ТҮСІНДІРУ ЖОЛДАРЫ.....	145
Ким А.М., Джаркешев К.И., Рогалева Л.Н., Бредихина Я., Лоцанов М. МЕНТАЛЬНЫЙ ТРЕНИНГ И ЕГО РОЛЬ В САМОРАЗВИТИИ И САМООБРАЗОВАНИИ ЧЕЛОВЕКА В СПОРТЕ И ЖИЗНИ.....	146
Конуспаев С.Р., Журтбаева А.А. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ.....	148
Кудайбергенова С.К., Мадалиева З.Б., Баймолдина Л.О. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКЗАМЕНАЦИОННОЙ СЕССИИ В ВУЗЕ.....	149
Кулиев И.О., Иляшова Г.К. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ.....	151
Қыдырбаев Б.М. КОРЕЙ ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУ ӘДІСІ.....	154
Қылышбаева Б.Н., Дүйсенова С.М. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ КОНФЛИКТОЛОГИИ ДЛЯ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ.....	156
Қалиолла А., Анипина А.К. МӘДЕНИЕТТІК БІЛІМ – САПАЛЫ АУДАРМАНЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ.....	158
Қалымбетова Э.К., Болтаева А.М. БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ БАҒДАРЛАРДЫ ЗЕРТТЕУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МАҢЫЗЫ.....	160
Қалымбетова Э.К., Дүйсенбеков Д.Д. ӨМІР БАРЫСЫНДА БОЛАШАҚ КӘСІБИ ЖОСПАРДЫ ҚҰРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСТАРЛАРЫ.....	162
✓ Қамбарбекова Ф.Ә. ШЫҒЫСТАНУШЫ МАМАНДАРЫН ДАЙЫНДАУДАҒЫ КАДРМЕН ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТЕРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕСІ.....	164
Қаражан Қ.С. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	167
Қожахметов Б.Т., Мукалиев Ж.Қ., Ақмолдаева Б.Қ. КАДАСТР МАМАНДЫҒЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРІНЕ «ФОТОГРАММЕТРИЯ» ЖӘНЕ «ЖЕРДІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ЗОНДЫЛАУ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	169
Қозыбақова Ф.А. ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДА КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТТІ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ.....	171
Қойбақова А.С., Шарыпқазы Н. ҚЫТАЙ ТІЛІН ҮЙРЕНУ МЕН ОҚЫТУДАҒЫ МӘДЕНИЕТТІҢ ОРНЫ.....	173
Қортабаева Г.Қ., Ешметова Б.Б. ТҮРКІ ТІЛДЕРІНДЕГІ ФОНЕТИКАЛЫҚ ҚҰБЫЛЫСТАРДЫ ОҚЫТУ.....	174
Құлжанова Б.Р. ӨЗ БЕТІНШЕ БІЛІМ АЛУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСІ.....	177
✓ Қыдыр Т. АРАБ, ПАРСЫ ТІЛДЕРІН ҮЙРЕНЕТІН СТУДЕНТТЕРГЕ ЕСКІ ҚОЛЖАЗБАЛАРДЫ ОҚЫТЫП ҮЙРЕТУДІҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	178
Лащук М. РАЗВИТИЕ АЭРОКОСМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	179
Махарова Г.С., Тастемирова Б.И. КЕЙБІР АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ҒЫЛЫМИ – ТЕХНИКАЛЫҚ ТЕРМИНДЕРДІҢ АУДАРМАДАҒЫ ПРАГМАТИКАЛЫҚ АСПЕКТІСІ.....	181
Медетбекова П.Т., Исмаилова Н.А. ЖИЛІК СӨЗДІКТІҢ ТІЛДІ ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІЛІГІ.....	185
Медеубекұлы С. ЖУРНАЛИСТИКА МАМАНДАРЫНЫҢ НАРЫҚТЫҚ ТАЛАПТАРҒА САЙ КӘСІБИ БІЛІГІН ЖЕТІЛДІРУДЕГІ ТЕРМИНОЛОГИЯ ҚИЫНДЫҚТАРЫ.....	187
Мәмбетова М.Қ., Мәмбетова А.Қ., Медетбекова П.Т. ТІЛДІК САНАДАҒЫ КЛИШЕЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕСІ.....	191
Мәтбек Н.Қ. ШЕТЕЛДІК ТЫҢДАУШЫЛАРҒА ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖАЛҒАУЛАРЫН МЕНГЕРТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	194
Мәтбек Н.Қ., Оразбаева Х.Қ. ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫ ТЫҢДАУШЫЛАРЫНА ҚАЗАҚ ТІЛІН ҒЫЛЫМИ НЕГІЗДЕ МЕНГЕРТУ ЖОЛДАРЫ.....	196
Мәулет Б., Ахметбек Г. ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ КҮРДЕЛІ СӨЗДЕРДІ ОҚУТЫДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ.....	198